

Fej- és fogfájás csillapítása vény nélküli készítményekkel

Egy 2007-ben végzett felmérés szerint köhögés, fáradtság, derék és hátfájás, láz, nehézlégzés, hasi fájdalom mellett a leggyakoribb panaszok közé tartozik a fejfájás is. Közismert elsődleges **fejfájás** típus a migrén, amely visszatérő féloldali, lüktető, hányingerrel, hányással és rohamokban jelentkezik, és az átlagpopuláció 16%-át érinti. Fontos azonban tisztázni, hogy nem a migrén, hanem a tenziós fejfájás a leggyakoribb, amelynek gyakorisága 78%-ra tehető. Ez a fájdalom típusosan kétoldali, nyomó vagy szorító jellegű és enyhe vagy közepes erősségű, a rutin fizikai aktivitás ritkán rontja. Hányinger nem kíséri, de hang- és fényérzékenység előfordulhat. A terápia során bármilyen típusú fejfájásról legyen szó, a kiváltó ok/okok kezelése és a fájdalom csillapítása a cél.

Fogászati fájdalom származhat traumából, fertőzésből vagy akár nem odontogén forrásból is. Leggyakoribb okok, amelyek fájdalmat idéznek elő a fogszuvasodás, pulpitis (fogbélgyulladás), fogágybetegségek, periapicalis fájdalom, letört vagy berepedezett fogak, impaktált (növésekben akadályozott) fogak. Fogászati problémáknál a fájdalom csillapításán túl gyakran a gyulladás csökkentése és az antibiotikus terápia is fontos.

Fogászati, szájüregi fájdalom kezelésekor a **helyi érzéstelenítők** pl. a vény nélkül kapható lidokain tartalmú fogínygél, kenőcs használata indokolt lehet. 3 hónapos

kortól a kamilla tinktúrát és 3,4 mg lidokaint tartalmazó fogínygél enyhítheti az irritált fogíny és gyulladás fájdalmát. A nagyobb lidokain tartalmú (20 mg) szájnyálkahártyán alkalmazott gél 12 év felettiek kezelésére használható. Ha a lokálisan használt lidokain nagyobb mennyiségben szívódik fel, tremort, nyugtalanságot, extrém esetben klónusos görcsöket okozhat.

Terápiás lehetőségek

Fog- és fejfájás csillapítására, gyulladás csökkentésére elsődlegesen a vény nélküli **nem szteroid gyulladásgátlók** (NSAID) alkalmazhatók igen sokféle gyógyszerbeviteli formában. Ezek a hatóanyagok a ciklooxygenáz enzim gátlása révén a prosztaglandin szintézist gátolják, ami egyrészt perifériás támadáspontokon, másrészt a centralis (spinális és agytörzsi) fájdalomérző neuronok szerotoninerg modulációja révén vezethet a fájdalom csökkenéséhez. A NSAID szerek hatására nem keletkezik E típusú prosztaglandin, így a fájdalomérző receptorok szenzibilizálása egyéb fájdalomkeltő mediátorok iránt nem jön létre (1. táblázat).

A **paracetamol** hatékony fájdalom- és lázcsillapító, minimális gyulladásgátló hatással. Vény nélküli gyógyszerkészítmények széles palettája: szirup, tableta, filmtabletta, belsőleges oldat, végbélkúp, belsőleges szuszpenzió, pezsgőtabletta áll a betegek rendelkezésére. Enyhe-középsúlyos fájdalom, pl. menstruációs fájdalom, fejfájás, migrén, fogfájás, reumás fájdalom, műtétet követő fájdalom enyhítésére, illetve meghűlés okozta fájdalom és láz csillapítására alkalmas 3 hónapos kortól. Felszívódása gyors és egyenletesen eloszlik

	Dózis (felnőtt)	Gyógyszerforma	Mellékhatás
paracetamol	egyszeri dózis: 325–1000 mg; max. napi dózis 4 g.	szirup, tableta, filmtabletta, belsőleges oldat, végbélkúp, belsőleges szuszpenzió, pezsgőtabletta	– (túladagolásakor májtoxicitás)
ibuprofen	egyszeri dózis: 200–600 mg; max. napi dózis: 1200 mg	tableta, lágy kapszula, belsőleges szuszpenzió, pezsgőgranulátum, retard tableta, rágókapszula, szájban diszpergálódó tableta	ritkán gastrointestinalis
acetilszalicilsav	egyszeri dózis: 500–1000 mg; max. napi dózis: 4 g	tableta, szájban diszpergálódó granulátum, pezsgőtablettaként	gastrointestinalis (vérárvadási problémák)
diklofenak	egyszeri dózis: 12,5–25 mg; max. napi dózis: 100–150 mg	lágy kapszula, tableta	gastrointestinalis
ketoprofen	egyszeri dózis: 25 mg; max. napi dózis: 75 mg	tableta, pezsgőtabletta	gastrointestinalis
metamizol	egyszeri dózis: 500–1000 mg; max. napi dózis: 4000 mg	tableta, pezsgőtabletta, csepp, injekció	vérképzőszervi, gastrointestinalis

1. táblázat Az akut fej- és fogfájás vény nélkül kapható hatóanyagai

valamennyi testnedvben. Szérumban a csúcskoncentrációt 0,5–1,5 óra múlva éri el. Nagyobbrészt glukuronsavas és szulfát- konjugációval inaktiválódik, kis részében a citokróm P-450 hatására N-acetil-p-benzoquinon képződik, ami toxikus dózisban mérgezési tüneteket okoz. A maximális terápiás dózis 2-3-szorosánál súlyos májkárosodás alakulhat ki. Mellékhatásai ritkák, néha allergiás bőrreakciók alakulhatnak ki. Terhesség és szoptatás alatt is alkalmazható.

Az **ibuprofen** fejfájás, migrén, fogfájás, hátfájás, menstruációs fájdalom, izomfájdalmak, neuralgiás fájdalmak, meghűléses betegségek és influenza során fellépő láz tüneteinek enyhítésére szolgál. Tabletta, lágy kapszula, belsőleges szuszpenzió, pezsgőgranulátum, retard tabletták, rágókapszula, szájból diszpergálódó tabletták formájában van vény nélküli forgalomban. A 600 mg feletti hatóanyag-tartalmú gyógyszerkészítmények vénykötelesek. Jól felszívódik a gastrointestinalis traktusból, erősen kötődik a plazma fehérjékhez. Az ibuprofen tartalmú lágy kapszulák esetében a maximális szérumban való koncentráció több mint kétszer olyan gyorsan jön létre (32 perc), mint a tabletták esetében (90 perc). A májban két fő metabolit bomlik, amelyek vesén keresztül ürülnek. Idősekben nem változik szignifikánsan a farmakokinetikai profil. Gyermekek 3 hónapos kortól használhatják. Mellékhatásként ritkán gastrointestinalis panaszokat, bőrkiütést, fülzúgást okozhat.

Az **acetilszalicilsav** szintén enyhe és középérsős fájdalmak, mint fejfájás, fogfájás, hátfájás, megfázás okozta torokfájdalom, ízületi fájdalmak és menstruációs fájdalom; továbbá lázas, meghűléses, gyulladásszerű állapotok kezelésére használható. 12 éves kor alatti gyermekeknek a nem adható. A szalicilátok mellékhatásként hányingert, okozhatnak, ami a lokális nyálkahártya-irritáció következménye lehet. Gyakori használat után megnő az ulcusok kialakulásának veszélye a gastrointestinalis traktusban, de ez a paracetamol kivételével szinte mindegyik NSAID-nál előfordulhat. Terhesség alatt használata kontraindikált. Fej- és fogfájás csillapítására 500–1000 mg-os dózisban, tabletták formájában, szájból diszpergálódó granulátum és pezsgőtablettaként használható vény nélkül. A tablettákat lehetőleg étkezés után, sok folyadékkal kell bevenni.

Diklofenakot fej- és fogfájás csillapítására 12,5 mg és 25 mg-os dózisban, lágy kapszula és tabletták formájában ajánlhatunk. Mellékhatásként a gastrointestinalis hatások a leggyakoribbak. Tartós használata alatt a májenzimértékek növekedhetnek, központi idegrendszeri tünetek, bőrkiütés és folyadékretenció léphet fel. Terheseknek és szoptatás alatt nem javasolt szedése.

Ketoprofen enyhe és közepes fájdalom oldására alkalmas. Tabletták és pezsgőtabletták formájában használható vény nélkül. Felszívódása gyors, plazma csúcskoncentrációt 1530 perccel a bevételt követően éri el. Ha a ketoprofen bevétele étellel együtt történik, a biohasznosulása nem változik, azonban a felszívódás üteme lassul.

A fent említett NSAID készítmények és vízhajtók, vérnyomáscsökkentők (pl. b-blokkolók, ACE-gátlók) egyidejű alkalmazása csökkentheti ezen készítmények vérnyomáscsökkentő hatását. Az ilyen kombinációkat ezért elővigyázatosan kell alkalmazni, és a betegek, különösen az idősek vérnyomását rendszeresen ellenőrizni kell. A betegeket megfelelően kell hidratálni, és megfontolandó a vesefunkció ellenőrzése gyakori használat mellett. Káliummegtartó gyógyszerekkel való egyidejű alkalmazásnál a szérumban lévő káliumszint növekedhet.

Metamizol: Magyarországon rendkívül népszerű annak ellenére, hogy pl. a tengerentúlon már több évtizede nem alkalmazzák a terápiában a vércépzőszervre gyakorolt, egyébként nagyon ritka mellékhatása miatt. Sokáig vény nélkül volt kapható, majd néhány éves vényköteles időszakot követően újabban megint recept nélkül elérhető a betegek számára. Habár vannak olyan tanulmányok, melyek szerint a metamizol fej- és fogfájást csillapító hatása elmarad a többi NSAID mellett, a hazai tapasztalatok ezt nem feltétlenül támasztják alá.

Kombinációk

Vény nélkül beszerezhető a paracetamol kombinációja más nem szelektív ciklooxygenáz enzim gátlókkal pl. propifenazonnal, ibuprofennel. Ez a kombináció előnyösen javítja a két hatóanyag mellékhatás profilját, csökkenti az ulcus kialakulásának lehetőségét. A paracetamol, ibuprofen, ASA kompetitív adozin-receptor és foszfodiesteráz gátló koffeinnel való kombinációja erősíti ezen hatóanyagok fájdalomcsillapító hatást.

Lázcsillapítás a COVID-járvány idején

2020 tavaszán olyan hírek jelentek meg, hogy a NSAID-k, különösen az ibuprofen ronthatják az újfajta koronavírus fertőzésben szenvedő betegek állapotát. Ezt követően azonban az EMA és az FDA kijelentette, hogy semmilyen klinikai bizonyíték nem támasztja alá az ibuprofen COVID-19 betegségben kifejtett káros hatását. Továbbá, a paracetamol használatának ösztönzése és az ibuprofen használatának visszatartása arra készítheti a betegeket, hogy a paracetamol nagyobb dózist használják, ami növeli a májkárosodás kockázatát és fokozhatja a COVID-19 által okozott májfunkció

romlását. 2020 novemberében megjelent tudományos közlemény alapján jelenleg nincsenek olyan adatok, amelyek alátámasztanák azt, hogy a SARS-CoV-2 fertőzés létrejöttét vagy a betegség lefolyásának súlyosságát befolyásolná az ibuprofen vagy más NSAID.

Összefoglalás

Fogfájás csillapítására az ibuprofen vagy az ibuprofen-paracetamol kombináció a leginkább javasolt, míg fejfájásban a paracetamol-koffein vagy az acetilszalicilsav-koffein kombináció a leghatékonyabb. Placebo-kontrollos vizsgálatokban a paracetamol önmagában kevésbé volt hatékony, mint a többi NSAID, de nem okoz gyomor irritációt és nem befolyásolja a véralvadást. Az ibuprofen hátránya, hogy felezési ideje rövid, ezért gyakran kell ismételni a gyógyszerbevételt. A diklofenák hatékonysága megegyezik az ibuprofenével.

Fontos, hogy irányítsuk orvoshoz a beteget, ha a fejfájása: minden nap vagy hirtelen és nagyon erősen jelentkezik, egy fejet ért ütés után alakul ki, fokozatosan egyre fájdalmasabbá válik, fizikai megterhelés következtében jött létre, továbbá együtt jár lázzal, tarkóme-

revséggel, szem- vagy fülfájással, a szem és az arccsont feldagadásával és érzékenységgel, kitartó hányingerrel vagy hányással, görcsökkel, eszméletvesztéssel, zavartsággal vagy látászavarral. A több napig tartó fogfájdalom megszüntetésére, kivizsgálására pedig mindig javasoljuk a fogorvos felkeresését.

dr. Ducza Eszter

Szegedi Tudományegyetem

Gyógyszerhatástani és Biofarmáciai Intézet

IRODALOM:

- Abu Esba LC, Alqahtani RA, Thomas A, Shamas N, Alswaidan L, Mardawi G. Ibuprofen and NSAID Use in COVID-19 Infected Patients Is Not Associated with Worse Outcomes: A Prospective Cohort Study. *Infect Dis Ther.* 2020 Nov 2:1-16.
- EüM szakmai protokoll az elsődleges fejfájások klasszifikációjáról, a migrén epidemiológiájáról, a fejfájásban szenvedő betegek kivizsgálási stratégiájáról és az elsődleges fejfájások kezeléséről (és a fejfájás centrumok kritériumairól), 2011. november 30.
- Gilmore B, Michael M Treatment of acute migraine headache *Am Fam Physician* 2011 Feb 1;83(3):271-80.
- Nicholas Moore, Bruce Carleton, Patrick Blin, Pauline Bosco-Levy, Cecile Droz Does Ibuprofen Worsen COVID-19? *Drug Saf.* 2020 Jun 11: 1-4.
- Mayans L, Walling A. Acute Migraine Headache: Treatment Strategies. *Am Fam Physician.* 2018 Feb 15;97(4):243-251.
- Pergolizzi JV, et al. The pharmacological management of dental pain. *Expert Opin Pharmacother.* 2020. Apr;21(5):591-601.